

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 390

**Rachunkowość –
polityka makroekonomiczna –
globalizacja**

Redaktorzy naukowci

Zbigniew Luty

Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Hanna Jurek

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-507-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Elementy kształtujące sylwetkę muzułmańskiego księgowego.....	11
Mariusz Andrzejewski, Kinga Mróz, Maciej Poppek: Testy zgodności w teorii i praktyce audytu sprawozdań finansowych.....	21
Anna Bartoszewicz: Transformacja audytu wewnętrznego w Polsce – od audytu zgodności do audytu efektywnościowego.....	36
Melania Bąk: Rachunkowość i jej kapitał, czyli rachunkowość w wymiarze niematerialnym.....	45
Anna A. Białek-Jaworska, Katarzyna Drązikowska: Polityka rachunkowości spółek notowanych na NewConnect	55
Anna A. Białek-Jaworska, Marek Żukowski, Jozef Bucko: Rola doświadczenia zawodowego w uczeniu się rachunkowości w Polsce i na Słowacji.....	64
Grzegorz Bucior: <i>Datio in solutum</i> w ujęciu bilansowym i podatkowym	74
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty funduszu własnego samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej.....	82
Halina Chłodnicka: Wpływ wykonywania wyceny przedsiębiorstwa w upadłości likwidacyjnej do celów sprzedaży na wybranym przykładzie.....	91
Marek Garbowski: Przyszłość banków spółdzielczych w kontekście implementacji regulacji Basel III w polskim systemie bankowym.....	104
Magdalena Giedroyc: Relewantność informacji sprawozdawczych	114
Jerzy Gierusz, Katarzyna Koleśnik, Sylwia Silska-Gembka: Podejście praktyków do rozpoznania rezerw, zobowiązań oraz aktywów warunkowych w świetle MSSF – wyniki badania empirycznego	123
Magdalena Janowicz: Rola biegłego rewidenta w procesie połączenia spółek.....	134
Aldona Kamela-Sowińska: Obrót gospodarczy jako dobro prawnie chronione przez ustawę o rachunkowości.....	142
Małgorzata Kamieniecka: Etyka w rachunkowości wczoraj i dziś – ocena aktualności postulatów L. Paciolego	150
Katarzyna Kobiela-Pionnier: Pod presją. Wpływ lobbingu na kształtowanie standardów rachunkowości.....	160
Mariola Kotłowska: Determinanty pomiaru dokonań na poziomie procesów w przedsiębiorstwie	173
Edyta Łazarowicz: Znaczenie i przyszłość zasady ostrożności.....	183
Edward PieliCHATy: Rozpoznawanie przychodów ze sprzedaży produktów ubezpieczeniowych w księgach rachunkowych banków.....	191

Anna Mazurczak-Mąka, Paweł Zieniuk: Rewizja finansowa w jednostkach zainteresowania publicznego w świetle zmian dyrektyw unijnych...	203
Małgorzata Rówińska: Koszt historyczny i wartość godziwa aktywów – analiza modeli wyceny na podstawie wybranych spółek notowanych na GPW w Warszawie	212
Beata Sadowska: Rachunkowość w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe	222
Karol Schneider: Przestępczość ekonomiczno-finansowa a kreatywne aspekty księgowości	234
Joanna Toborek-Mazur: Kontrowersje wokół rozliczania fuzji w międzynarodowych standardach rachunkowości	242
Piotr Wanicki: Metody wyceny efektów prac badawczo-rozwojowych	250
Małgorzata Anna Węgrzyńska: Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego w literaturze i regulacjach prawnych	261
Edward Wiszniowski: Waluty wirtualne w rachunkowości	273
Grzegorz Zimon: Wpływ grupy marketingowo-zakupowej na sytuacje i wyniki finansowe przedsiębiorstw	283

Summaries

Jacek Adamek: The profile of a Muslim accountant – influencing elements	11
Mariusz Andrzejewski, Kinga Mróz, Maciej Popek: Compliance testing in theory and practice of financial auditing	21
Anna Bartoszewicz: Transformation of internal audit in Poland – from compliance audit to performance audit	36
Melania Bąk: Accounting and its capital, that is accounting in nonmaterial dimension	45
Anna A. Bialek-Jaworska, Katarzyna Drązikowska: Accounting policy used by the NewConnect listed companies	55
Anna A. Bialek-Jaworska, Marek Żukowski, Jozef Bucko: The role of professional experience in accounting learning in Poland and Slovakia ...	64
Grzegorz Bucior: <i>Datio in solutum</i> in accounting and tax terms	74
Jolanta Chluska: Information aspects of the equity funds of the independent public health care units	82
Halina Chłodnicka: The impact of making evaluation of an enterprise in liquidation for the sale on a selected example	91
Marek Garbowski: The future of cooperative banks in the light of implementation of Basel III regulations into the Polish banking system ..	104
Magdalena Giedroyć: Relevance of reporting information	114

Jerzy Gierusz, Katarzyna Koleśnik, Sylwia Silska-Gembka: The practitioners' approach to the recognition of provisions, contingent liabilities and contingent assets in accordance with IAS 37 – the results of an empirical study	123
Magdalena Janowicz: The role of an auditor in the process of business combinations.....	134
Aldona Kamela-Sowińska: Economic turnover as an interest legally protected by Accounting Law	142
Małgorzata Kamieniecka: Ethics in accounting today and in the past – evaluation of topicality of L. Pacioli postulates	150
Katarzyna Kobiela-Pionnier: Under pressure. Lobbying influence on the shaping of accounting standards.....	160
Mariola Kotłowska: Determinants of performance measurement at the level of processes in a company	173
Edyta Łazarowicz: The significance and future of the prudence principle ...	183
Edward Pielichaty: The recognition of insurance revenues in bank bookkeeping	191
Anna Mazurczak-Mąka, Paweł Zieniuk: Financial audit of public interest entities in the light of amendments to relevant EU directives.....	203
Małgorzata Rówińska: Historical cost and fair value of assets – analyses of valuation models on the ground of some companies listed on the Warsaw Stock Exchange	212
Beata Sadowska: Accounting in the State Forests National Forest Holding	222
Karol Schneider: Economic and financial crime vs. creative aspects of accounting.....	234
Joanna Toborek-Mazur: Controversy over mergers accounting in the international accounting standards.....	242
Piotr Wanicki: Methods of research and development work effects valuation	250
Małgorzata Anna Węgrzyńska: Identification of economic safety in literature and legal regulations	261
Edward Wiszniowski: Virtual currencies in accounting	273
Grzegorz Zimon: Influence of marketing-purchasing groups on the performance and financial situation of companies	283

Jerzy Gierusz, Katarzyna Koleśnik, Sylwia Silska-Gembka

Uniwersytet Gdański

e-mail: rachunkowosc@wzr.ug.edu.pl; katarzyna.kolesnik@ug.edu.pl; sylwiasilska@wp.pl

---

**PODEJŚCIE PRAKTYKÓW DO ROZPOZNANIA
REZERW, ZOBOWIĄZAŃ ORAZ AKTYWÓW
WARUNKOWYCH W ŚWIELE MSSF –
WYNIKI BADANIA EMPIRYCZNEGO***

**THE PRACTITIONERS' APPROACH TO THE
RECOGNITION OF PROVISIONS, CONTINGENT
LIABILITIES AND CONTINGENT ASSETS
IN ACCORDANCE WITH IAS 37 –
THE RESULTS OF AN EMPIRICAL STUDY**

DOI: 10.15611/pn.2015.390.12

Streszczenie: Celem artykułu jest ocena podejścia praktyków rachunkowości do rozpoznania rezerw, zobowiązań oraz aktywów warunkowych zgodnie z MSR 37, a także wskazania determinujących go czynników. Aby osiągnąć tak postawiony cel, przeprowadzono badanie ankietowe, w którym księgowi i biegli rewidenci wskazali na stopień prawdopodobieństwa przesądzący o ujawnieniu tych kategorii w sprawozdaniu finansowym. Wyniki badań dowodzą, że ankietowani kierują się ostrożnością w tym zakresie. Spośród analizowanych czynników determinujących dokonane szacunki stwierdzono, że płeć, posiadanie kwalifikacji zawodowej ACCA oraz długość okresu pracy w międzynarodowej korporacji mogły mieć na nie wpływ.

Słowa kluczowe: rezerwy, zobowiązania warunkowe, aktywa warunkowe, profesjonalny osąd, MSSF.

Summary: The purpose of this paper is to assess the practitioners' approach to the recognition of provisions, contingent liabilities and contingent assets in accordance with IAS 37. The authors identify the factors that determine this approach. To achieve this end a survey was conducted in which a sample of 350 accountants and auditors were asked to assign a numerical probability for recognising these categories in the financial statement. The results of the study indicate that the respondents adopt a rather cautious approach in that regard. Among analyzed factors that determine made estimations, gender, ACCA qualifications and the length of time employed in international corporation might have some influence on them.

Keywords: provisions, contingent liabilities, contingent assets, professional judgment, IFRS.

---

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki na podstawie decyzji numer DEC-2012/07/B/HS4/03012.

1. Wstęp

Wierne odzwierciedlenie sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego zmierza do obiektywizmu, który polega m.in. na prezentowaniu informacji sprawozdawczych, niezależnie od tego, czy są one dla jednostki korzystne, czy też nie [Karmańska 2009]. Wysoką jakość sprawozdań finansowych zapewnia między innymi realna wycena aktywów i pasywów, a także uwzględnienie niepewności i ryzyka, jakie towarzyszą prowadzeniu działalności gospodarczej. Odzwierciedleniem ryzyka w sprawozdaniu finansowym są rezerwy, stanowiące zabezpieczenie jednostki przed negatywnymi skutkami przyszłych działań, co do których prawdopodobieństwo ich powstania jest wysokie [Gierusz 2010]. Jeżeli natomiast obserwujemy przesłanki wystąpienia tych zdarzeń, ale ich zaistnienie jest uzależnione od okoliczności, na które jednostka ma ograniczony wpływ, wówczas ujawnia się zobowiązanie warunkowe [Wojas 2007; Żukowska i in. 2012]. Kategorią przeciwstawną do rezerw i zobowiązań warunkowych są aktywa warunkowe, czyli wykazywane pozabilansowo zasoby dotyczące nieoczekiwanych lub niepewnych zdarzeń, które mogą spowodować w przyszłości wpływ korzyści ekonomicznych [Wojas 2007].

Przy podejmowaniu decyzji o ujęciu rezerw i zobowiązań warunkowych w sprawozdaniu finansowym należy m.in. ocenić prawdopodobieństwo wpływu korzyści ekonomicznych, wynikających z konieczności wywiązania się z ciążącego na jednostce przyszłego obowiązku. Determinują one sposób uwzględnienia ryzyka w sprawozdaniu finansowym. Natomiast w przypadku aktywów warunkowych ocenie podlega prawdopodobieństwo wpływu korzyści ekonomicznych.

W analizie tego prawdopodobieństwa kluczową kwestią pozostaje profesjonalny osąd, w związku z czym decyzje obciążone są subiektywizmem przewidywań. Subiektywizm ten przejawia się w skłonności do ostrożności lub optymizmu. Podejście ostrożne charakteryzuje się dążeniem do ograniczania ryzyka, co uwidacznia się tym, że rezerwa lub zobowiązanie warunkowe zostaną rozpoznane wcześniej, aniżeli przy podejściu optymistycznym, które „rolę rezerw ogranicza a ich znaczenie deprecjonuje” [Gierusz 2010].

Celem niniejszego artykułu jest ocena podejścia praktyków rachunkowości do rozpoznania rezerw, zobowiązań oraz aktywów warunkowych zgodnie z MSR 37 „Rezerwy, zobowiązania i aktywa warunkowe”, a także wskazania determinujących go czynników. Aby osiągnąć tak postawione cele, przeprowadzono badanie ankietowe skierowane do środowiska księgowych i biegłych rewidentów. Do analizy uzyskanego materiału badawczego wykorzystano metody statystyki opisowej i matematycznej.

2. Metodyka badań

Formularz ankiety przekazano uczestnikom badania w trakcie szkoleń zawodowych oraz na XIV Dorocznej Konferencji Audytingu w październiku 2013 roku w Jachrance. Ogółem otrzymano 351 kwestionariuszy, 322 z nich stanowiły podstawę do dokonania analizy uzyskanych wyników.

Charakterystykę próby badawczej zawiera tab. 1.

Tabela 1. Charakterystyka próby badawczej

Wyszczególnienie	Liczba osób
Próba badawcza ogółem, w tym ^a :	322
kobiety	219
mężczyźni	90
Zajmowane stanowisko ^b :	
biegły rewident	175
dyrektor finansowy	55
kontroler finansowy	9
samodzielny księgowy	17
księgowy	4
inne	38
Posiadanie uprawnień biegłego rewidenta ^c	250
Posiadanie kwalifikacji ACCA ^d	33
Doświadczenie zawodowe w międzynarodowej korporacji ^e	74
Stosowanie MSSF w pracy zawodowej ^f :	
regularnie	58
sporadycznie	181
wcale	63

^a brak danych od 13 osób; ^b brak danych od 24 osób; ^c brak danych od 31 osób; ^d brak danych od 33 osób; ^e brak danych od 31 osób; ^f brak danych od 20 osób.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród ankietowanych większość stanowiły kobiety. Badani byli w wieku od 21 do 85 lat, średnia wieku wyniosła 53 lata. Respondenci pracowali w księgowości lub w audycie przeciętnie 25,43 lata, nie krócej niż 2 lata i co najwyżej 66 lat. Zawód biegłego rewidenta wykonywało 175 osób, a 250 posiadało uprawnienia w tym zakresie. Kwalifikację ACCA miało 33 respondentów. W międzynarodowej korporacji pracowało 74 badanych, przy czym przeciętny staż pracy w takiej jednostce wyniósł 8,63 roku. Ponad połowa ankietowanych stosowała sporadycznie MSSF/MSR w swojej pracy zawodowej.

Ankieta zawierała fragmenty z MSR 37 o następującej treści, dotyczące:

1. Rezerw: par.14 – „Rezerwę tworzy się wówczas, gdy:
  - na jednostce ciąży obowiązek (prawny lub zwyczajowo oczekiwany) wynikający z przeszłych zdarzeń,

- prawdopodobna jest konieczność wydatkowania środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne w celu wypełnienia obowiązku oraz
  - można dokonać wiarygodnego szacunku kwoty tego obowiązku.
- Jeśli warunki te nie są spełnione, nie tworzy się rezerwy”.

1. Zobowiązań warunkowych: par. 28 – „Informację o zobowiązaniu warunkowym ujawnia się (...), chyba że możliwość nastąpienia wpływu środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne jest znikoma”.

2. Aktywów warunkowych: par. 32 – „Aktywa warunkowe zazwyczaj powstają w wyniku nieplanowanych lub innych nieoczekiwanych zdarzeń, które rodzą możliwość wpływu do jednostki środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne. Przykładem może być roszczenie, którego jednostka dochodzi na drodze postępowania sądowego, a którego wyniki są niepewne”.

Par. 34 – „Informacje o aktywach warunkowych ujawnia się (...), jeśli wpływ korzyści ekonomicznych jest prawdopodobny”.

Aby ocenić podejście praktyków rachunkowości do rozpoznawania rezerw, zobowiązań warunkowych oraz aktywów warunkowych, zbadano, jak interpretują oni następujące sformułowania zawarte w przywołanych fragmentach: „prawdopodobna jest” (par. 14), „możliwość (...) jest znikoma” (par. 28), „jest prawdopodobne” (par. 32).

W pierwszym pytaniu zadaniem respondentów było wskazanie stopnia prawdopodobieństwa (wynikającego z par. 14, MSR 37), dającego podstawę do utworzenia rezerwy. Drugie pytanie (dotyczące par. 28 MSR 37) wymagało od badanych podania, na ile znikome musi być prawdopodobieństwo wpływu korzyści ekonomicznych, aby nie ujawniać zobowiązania warunkowego w informacji dodatkowej. Natomiast w ostatnim pytaniu (par. 32 MSR 37) ankietowani mieli określić, jak prawdopodobny w ich mniemaniu musi być wpływ korzyści ekonomicznych dający podstawę do podania informacji o aktywach warunkowych. W każdym przypadku respondenci wskazywali stopień prawdopodobieństwa w sposób numeryczny, posługując się skalą wartości między 0 a 100%, gdzie 0 oznaczało brak prawdopodobieństwa, a 100 oznaczało pewność.

Uzyskane odpowiedzi przyporządkowano do następujących przedziałów:

1. 0-25%, oznaczającego bardzo niskie prawdopodobieństwo,
2. 25-50%, oznaczającego niskie prawdopodobieństwo,
3. 50-75%, oznaczającego wysokie prawdopodobieństwo,
4. 75-100%, oznaczającego bardzo wysokie prawdopodobieństwo.

3. Wyniki badania

Według par. 14 MSR 37 rezerwę tworzy się wówczas, gdy między innymi „prawdopodobna jest konieczność wydatkowania środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne w celu wypełnienia obowiązku”. Respondenci mieli ocenić, jak wysokie według nich musi być to prawdopodobieństwo, odpowiadając na pytanie o na-

stępującej treści: „W tym kontekście „prawdopodobna jest” oznacza stopień prawdopodobieństwa większy niż .....%”. Rozkład udzielonych odpowiedzi przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Określony przez respondentów stopień prawdopodobieństwa przesądający o utworzeniu rezerwy (par. 14 MSR 37)

Stopień prawdopodobieństwa (w %>	Odpowiedzi	
	liczba osób	%
0-25	35	10,97
25-50	141	44,20
50-75	64	20,06
75-100	79	24,77
Ogółem	319	100

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie uzyskanych odpowiedzi możliwe było określenie podejścia praktyków do rozpoznania pozycji zmniejszającej wynik finansowy. Tym samym księgowi i biegli rewidenci charakteryzujący się ostrożnym podejściem wskazywali na niższy stopień prawdopodobieństwa aniżeli osoby charakteryzujące się większym optymizmem. Mając to na uwadze, stopień prawdopodobieństwa zawarty we wskazanych w tab. 2 przedziałach, należy interpretować następująco:

- 1) od 0 do 25% – podejście bardzo ostrożne,
- 2) pow. 25% do 50% – podejście ostrożne,
- 3) pow. 50% do 75% – podejście optymistyczne,
- 4) pow. 75% do 100% – podejście bardzo optymistyczne.

Blisko 45% osób utworzyłoby rezerwę, gdyby prawdopodobieństwo wpływu korzyści ekonomicznych było wyższe niż 50%. Jednocześnie ponad połowa osób rozpoznałaby rezerwę już przy prawdopodobieństwie niższym niż 50%, co świadczy o ostrożnym podejściu. Analiza wyników potwierdza istotną rolę subiektywizmu w tym obszarze.

Tabela 3. Określony przez respondentów stopień prawdopodobieństwa przesądający o ujawnieniu zobowiązania warunkowego (par. 28 MSR 37)

Stopień prawdopodobieństwa <w %)	Odpowiedzi	
	liczba osób	%
0-25	168	53,16
25-50	97	30,70
50-75	18	5,70
75-100	33	10,44
Ogółem	316*	100,00

*Brak danych od 6 osób.

Źródło: opracowanie własne.

Według par. 28 MSR 37 informacji o zobowiązaniu warunkowym nie ujawnia się, jeżeli „możliwość nastąpienia wypływu środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne jest znikoma”. Badani mieli zatem wskazać, jak niskie ich zdaniem musi być to prawdopodobieństwo, aby uznać je za znikome, odpowiadając na pytanie o następującej treści: „W tym kontekście »jest znikoma« oznacza stopień prawdopodobieństwa niższy niż.....%”. Rozkład udzielonych odpowiedzi przedstawiono w tab. 3.

Otrzymane odpowiedzi pozwoliły na określenie skłonności praktyków do ujawnienia pozycji, które w przyszłości mogłyby wpłynąć na zmniejszenie wyniku finansowego. W konsekwencji księgowi i biegli rewidenci, którzy określili ten próg na bardzo niskim i niskim poziomie, szybciej ujawnią zobowiązanie warunkowe aniżeli ci, dla których to prawdopodobieństwo musi być wysokie lub bardzo wysokie. Tych pierwszych zatem charakteryzuje ostrożność, a tych drugich – optymizm. Przykładowo, jeżeli respondent wskazał stopień prawdopodobieństwa na poziomie niższym niż 25%, to oznacza, że jeżeli prawdopodobieństwo wypływu korzyści ekonomicznych osiągnie poziom co najmniej 25%, to ujawni on informację o zobowiązaniu warunkowym. Tym samym przyjęte w tab. 3 przedziały stopnia prawdopodobieństwa należy interpretować następująco:

- 1) niższe niż 25% – podejście bardzo ostrożne,
- 2) od 25% ale mniejsze niż 50% – podejście ostrożne,
- 3) od 50% ale mniejsze niż 75% – podejście optymistyczne,
- 4) od 75% ale mniejsze niż 100% – podejście bardzo optymistyczne.

Analiza uzyskanych wyników jednoznacznie wskazuje na dominację ostrożności przy ujawnianiu zobowiązań warunkowych. Dla ponad 53% badanych wystarczy co najmniej 25-procentowy poziom prawdopodobieństwa wypływu korzyści ekonomicznych, by wykazać tę pozycję w informacji dodatkowej, natomiast dla kolejnych 31% badanych – poziom wynoszący mniej niż 50%. Optymizmem charakteryzuje się tu grupa około 16% osób.

Tabela 4. Określony przez respondentów stopień prawdopodobieństwa przesądzający o ujawnieniu aktywa warunkowego (par. 34 MSR 37)

Stopień prawdopodobieństwa (w %)	Odpowiedzi	
	liczba osób	%
0-25	34	10,76
25-50	125	39,56
50-75	76	24,05
75-100	81	25,63
Ogółem	316*	100,00

* brak danych od 6 osób.

Źródło: opracowanie własne.

Według par. 34 MSR 37 aktywa warunkowe ujawnia się w sytuacji, gdy „wpływ korzyści ekonomicznych jest prawdopodobny”. Podobnie jak w przypadku par. 14 również i tu ankietowani mieli podać, jak wysokie według nich musi być to prawdopodobieństwo, odpowiadając na pytanie o następującej treści: „W tym kontekście »jest prawdopodobny« oznacza stopień prawdopodobieństwa większy niż .....%”.

Rozkład udzielonych odpowiedzi przedstawiono w tab. 4.

Odpowiedź na to pytanie pozwala na określenie skłonności ankietowanych do ujawniania pozycji, która w przyszłości mogłaby przynieść korzyści ekonomiczne skutkujące zwiększeniem wyniku finansowego. Respondenci, których charakteryzuje optymizm, nie potrzebują wysokiej pewności wpływu korzyści ekonomicznych, ustalili oni zatem ten próg na poziomie niższym aniżeli ci, których charakteryzuje ostrożność. Przedziały stopnia prawdopodobieństwa podane w tab. 4 należy więc interpretować następująco:

- 1) od 0 do 25% – podejście bardzo optymistyczne,
- 2) pow. 25% do 50% – podejście optymistyczne,
- 3) pow. 50% do 75% – podejście ostrożne,
- 4) pow. 75% do 100% – podejście bardzo ostrożne.

Podobnie jak w przypadku analizy danych dotyczących rozpoznania rezerwy, również ujawnianie aktywów warunkowych determinowane jest dużym stopniem uznaniowości. Dla blisko 40% osób wystarczające było posiadanie przekonania co do późniejszego wpływu korzyści ekonomicznych w granicach 25-50%, by podać w sprawozdaniu finansowym informację o aktywach warunkowych. Świadczy to o optymistycznym podejściu tej grupy do analizowanego zagadnienia. Zarazem dla blisko 50% osób prawdopodobieństwo to musi być wyższe, z czego 24% badanych ustaliło próg prawdopodobieństwa w granicach 50-75%, a ponad 25% osób – w granicach 75-100%.

W celu ustalenia czynników determinujących podejście praktyków do rozpoznania rezerw, zobowiązań oraz aktywów warunkowych porównano średni stopień prawdopodobieństwa z uwzględnieniem płci, zajmowanego stanowiska, doświadczenia zawodowego w międzynarodowej korporacji, posiadania kwalifikacji ACCA oraz stosowania MSSF/MSR w pracy zawodowej. Ocenę prawdopodobieństwa oraz wyniki testów istotności przedstawiono w tab. 5.

W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdza się, że płeć była czynnikiem różnicującym ocenę prawdopodobieństwa jedynie w przypadku ujawniania zobowiązań warunkowych (par. 28). Mężczyźni szacowali tu istotnie wyższe prawdopodobieństwo niż kobiety, charakteryzuje zatem ich w tym obszarze większa skłonność do optymizmu.

Tabela 5. Ocena prawdopodobieństwa zgodnie z MSR 37 (par. 14, 28 i 34) według wyróżnionych charakterystyk

	Wyszczególnienie	Średni stopień prawdopodobieństwa (w %)*	Odchylenie standardowe (pkt proc.)	Współczynnik zmienności (w %)	Wyniki testu**	
					Wartość statystyki testowej	<i>p-value</i>
Płeć						
Par. 14	kobieta	56,24	25,10	44,63	$z = 0,25$	0,801
	mężczyzna	56,13	22,16	39,48		
Par. 28	kobieta	31,55	26,55	84,15	$z = 2,12$	0,050
	mężczyzna	36,52	23,71	64,92		
Par. 32	kobieta	57,95	25,27	43,61	$z = 0,74$	0,461
	mężczyzna	57,79	21,36	36,96		
Zajmowane stanowisko						
Par. 14	biegły rewident	55,21	24,88	45,06	$\chi^2 = 1,45$	0,835
	dyrektor finansowy/ główny księgowy	56,75	22,34	39,36		
	kontroler finansowy	61,67	21,21	34,39		
	samodzielny księgowy	57,94	21,29	36,74		
	księgowy	65,00	19,15	29,46		
	inne	52,63	26,27	49,91		
Par. 28	biegły rewident	32,20	25,91	80,46	$\chi^2 = 2,56$	0,634
	dyrektor finansowy/główny księgowy	36,13	27,43	75,92		
	kontroler finansowy	25,00	17,80	71,20		
	samodzielny księgowy	31,76	23,45	73,83		
	księgowy	17,50	9,57	54,68		
	inne	33,03	26,22	79,38		
Par. 34	biegły rewident	56,16	24,15	43,00	$\chi^2 = 2,35$	0,671
	dyrektor finansowy/ główny księgowy	60,07	22,67	37,74		
	kontroler finansowy	64,90	18,20	28,04		
	samodzielny księgowy	67,35	15,82	23,49		
	księgowy	50,00	16,33	32,66		
	inne	55,24	26,75	48,42		
Posiadanie kwalifikacji ACCA						

Par. 14	tak	54,85	16,46	30,01	$\chi^2 = 0,56$	0,754
	nie, ale jestem w trakcie ubiegania się	55,00	12,25	22,27		
	nie	55,96	25,52	45,60		
Par. 28	tak	33,53	25,09	74,83	$\chi^2 = 1,62$	0,445
	nie, ale jestem w trakcie ubiegania się	37,86	21,90	57,84		
	nie	32,64	26,45	81,03		
Par. 34	tak	65,12	16,15	24,80	$\chi^2 = 7,51$	< 0,005
	nie, ale jestem w trakcie ubiegania się	45,00	23,12	51,38		
	nie	57,83	24,51	42,38		
Doświadczenie zawodowe w międzynarodowej korporacji						
Par. 14	tak	57,76	20,96	36,29	$z = 0,48$	0,632
	nie	54,52	24,94	45,74		
Par. 28	tak	30,39	24,66	81,14	$z = 0,92$	0,359
	nie	33,55	26,13	77,88		
Par. 34	tak	60,46	20,94	34,63	$z = 0,81$	0,416
	nie	56,98	24,80	43,52		
Stosowanie MSSF/MSR w pracy zawodowej						
Par. 14	regularnie	52,91	23,38	44,19	$\chi^2 = 5,04$	0,081
	sporadycznie	58,45	23,37	39,98		
	wcale	51,21	25,40	49,60		
Par. 28	regularnie	30,58	24,17	79,04	$\chi^2 = 0,74$	0,692
	sporadycznie	33,65	26,34	78,28		
	wcale	30,89	25,82	83,59		
Par. 34	regularnie	62,05	21,92	35,33	$\chi^2 = 3,06$	0,217
	sporadycznie	56,01	24,36	43,49		
	wcale	58,55	23,84	40,72		

* Do wyznaczenia średniego stopnia prawdopodobieństwa zastosowano średnią arytmetyczną

** Wyniki testu U Manna-Whitneya i Kruskala-Wallis (rozkłady uzyskanych wyników nie były zgodne z rozkładem normalnym).

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym czynnikiem uwzględnionym w badaniu było aktualnie zajmowane stanowisko pracy. Analiza wykazała, że czynnik ten nie wpływa istotnie na ocenę stopnia prawdopodobieństwa wymaganego do rozpoznania zarówno rezerw, zobowiązań warunkowych, jak i aktywów warunkowych.

Również posiadanie doświadczenia zawodowego w międzynarodowej korporacji i częstotliwość stosowania MSSF w pracy zawodowej nie różnicują w sposób istotny statystycznie oceny prawdopodobieństwa we wszystkich trzech obszarach.

Biorąc z kolei pod uwagę posiadanie kwalifikacji zawodowej ACCA, stwierdza się, że jest to czynnik istotnie różnicujący ocenę prawdopodobieństwa w przypadku podejścia do ujawnienia w sprawozdaniu finansowym aktywów warunkowych. Badani, którzy byli w trakcie ubiegania się o kwalifikację ACCA, szacowali prawdopodobieństwo uzyskania w przyszłości korzyści ekonomicznych niżej niż osoby posiadające takie uprawnienia.

Zbadano również związek między czasem pracy w międzynarodowej korporacji a wskazanym prawdopodobieństwem. Zauważa się, że długość okresu pracy w takiej jednostce determinuje w sposób istotny statystycznie ocenę prawdopodobieństwa w przypadku aktywów warunkowych (tab. 6). Wraz ze wzrostem stażu pracy respondenci wskazywali na wyższy stopień prawdopodobieństwa, wykazywali zatem większą skłonność do ostrożności.

Tabela 6. Ocena związku czasu pracy w międzynarodowej korporacji z określeniem prawdopodobieństwa według MSR37 par. 14, 28 i 34

Wyszczególnienie	Współczynnik korelacji ρ Spearmana	p -value
MSR 37 par. 14	0,081	0,533
MSR 37 par. 28	0,022	0,871
MSR 37 par. 34	0,236	0,067

Źródło: opracowanie własne.

4. Zakończenie

Przeprowadzona analiza podejścia praktyków rachunkowości do rozpoznawania rezerw, zobowiązań warunkowych oraz aktywów warunkowych i wskazania determinujących ten proces czynników prowadzi do następujących wniosków:

1. Zauważa się wyraźną skłonność ankietowanych do ograniczania ryzyka. Ponad 55% badanych rozpoznałoby rezerwę nawet wówczas, gdyby prawdopodobieństwo wypływu korzyści ekonomicznych było niższe niż 50%, co świadczy o skłonności do ostrożności. Jednocześnie grupa ponad 53% osób wykazała się bardzo dużą ostrożnością, gdyż wystarczyłoby jej zaledwie 25% prawdopodobieństwo poniesienia straty dla ujawnienia zobowiązania warunkowego. Łącznie ostrożność w tym obszarze dokumentowało ponad 83% badanych.

2. W przypadku aktywów warunkowych – czyli pozycji pozwalającej w przyszłości na wykazanie korzyści ekonomicznych – wyniki nie są aż tak jednoznaczne, ponieważ niemal taka sama liczba osób charakteryzowała się w tym względzie tak optymizmem, jak i ostrożnością.

3. Określanie stopnia prawdopodobieństwa nie zależało od zajmowanego stanowiska pracy. Również posiadanie doświadczenia zawodowego w międzynarodowej korporacji i częstotliwość stosowania MSSF w pracy zawodowej nie powodowało istotnych różnic w tym zakresie.

4. Płeć była czynnikiem różnicującym ocenę prawdopodobieństwa tylko przy ujawnianiu informacji o zobowiązaniu warunkowym. Kobiety szacowały tu istotnie niższe prawdopodobieństwo niż mężczyźni, wykazując się w tym względzie większą ostrożnością. Czas pracy w międzynarodowej korporacji oraz posiadanie kwalifikacji zawodowej ACCA były z kolei istotnie związane z szacowaniem prawdopodobieństwa decydującego o wykazaniu aktywów warunkowych. Wraz ze wzrostem stażu pracy respondenci wykazywali większą skłonność do ostrożności podobnie jak posiadający uprawnienia ACCA, którzy szacowali wyżej prawdopodobieństwo uzyskania w przyszłości korzyści ekonomicznych, aniżeli osoby dopiero się o nie ubiegające.

Literatura

- Gierusz J., 2011, *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości. Pojęcia. Klasyfikacja. Zakres ujawnień*, ODDK, Gdańsk.
- Karmańska A., 2009, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2013, 2014, SKwP, Warszawa.
- Wojas M., 2007, *Uznawanie i prezentacja rezerw i zobowiązań warunkowych w sprawozdaniu finansowym jednostki gospodarczej*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 750.
- Żukowska H., Kalita J., 2012, *Dylematy tworzenia rezerw na zobowiązania*, Roczniki Ekonomii i Zarządzania, tom 4 (40).